

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Шевчук С.С.

старший викладач кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

У статті розкривається сутність методичної компетентності педагога професійної школи та її складові, методика застосування освітніх інновацій у науково-методичній діяльності педагога; розглядаються умови формування позитивного іміджу педагога професійної школи у процесі підвищення рівня його професійної компетентності, інноваційної культури, методологічної та інформаційної грамотності у системі післядипломної освіти України.

Ключові слова: педагогічна інноватика, професійна та методична компетентність, методологічна та інформаційна грамотність, інноваційна культура.

Актуальність проблеми. В сучасному суспільстві приходиться розуміння освіти як надбання особистості, як засобу її самореалізації в житті, побудови особистої кар'єри. А це змінює цілі навчання, його мотиви, форми і методи, змінює роль педагога. У новому суспільстві людині необхідно той базис, який дасть змогу, по-перше, розуміти один одного. По-друге – служити основою для розуміння творчих можливостей кожної людини, її самовираження і самореалізації у різноманітних сферах діяльності, що динамічно змінюються.

В умовах динамічних техніко-технологічних змін у різних галузях економіки формується нова особистість педагога професійної школи, його

професійний стан і компетенції, якими він має оволодіти у навчально-виробничому процесі. Саме тому потреба розвитку професійної компетентності зумовлена модернізацією національної освіти і утвердженням концептуальних засад, спрямованих на її удосконалення.

За сучасних умов закладам професійної освіти потрібні лідери педагогічного колективу, генератори нових ідей, здатні приймати на їх основі складні управлінські рішення. Ефективність розвитку професійної компетентності педагога професійного навчального закладу має ґрунтуватися на концептуальних засадах, що визначають підходи, стратегію, пріоритети, принципи та основні напрями його

розвитку. Саме тому на розвиток професійно-компетентного педагога з відповідним рівнем управлінської культури та самоорганізації і повинна бути спрямована система підвищення кваліфікації у курсовий та, особливо, у міжкурсовий періоди.

Мета статті полягає у розкритті інноваційних аспектів розвитку методичної компетентності педагога професійної школи у системі післядипломної освіти України.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення проблеми (визначену як криза освіти) розриву між можливостями сформованої наприкінці ХХ ст. системи освіти і потребами суспільного розвитку, міністри освіти країн Європи визначили такі заходи: *«...сприяти отриманню кваліфікацій, визначених як в сенсі знань, так і методів, ключових компетенцій та здатності набуття нових умінь і навичок. Зміцнити роль професійної освіти і підготовки, основ неперервної освіти та набуття нових кваліфікацій. Вжити конкретних заходів для того, щоб розмити межі між різними рівнями формальної та неформальної освіти в перспективі навчання через все життя»* [2].

Концептуальною основою запропонованих заходів стала ідея запровадження в освіту **компетентнісного підходу** як одного з ефективних шляхів розв'язання протиріч у розвитку освіти та суспільства, узгодження освітніх систем у глобалізованому світі. **Компетентнісний підхід у навчанні** – організація діяльнісного характеру змісту освіти, в результаті якої той, хто

навчається, перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчання, розвиває себе як особистість.

Проблему інноваційного підходу до розвитку професійної компетентності та формування професійного іміджу педагога сьогодні вирішує система післядипломної освіти України, зокрема, інститути післядипломної педагогічної освіти, розвиток якої вимагає від педагогічної науки запровадження нових форм і методів у навчально-виховній та науково-методичній діяльності педагогічних працівників як інститутів післядипломної освіти, так й інших освітніх закладів України, у тому числі і професійних. Добором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається нова галузь педагогічного знання – **педагогічна інноватика**. Її прогностичний розвиток, аналіз, оцінки конкретних реалій мають непересічну цінність і для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів.

Формування потреб сучасного педагога професійної школи щодо розвитку та удосконалення його професійної майстерності розпочинається від усвідомлення цілей і завдань, які ставить перед ним його професійна приналежність, зіставлення і реальне оцінювання готовності до їхнього виконання через діяльність, у т.ч. й інноваційну, прагнення до найвищої ефективності процесу її здійснення.

Основною характеристикою іміджу педагога вважається його **професійна компетентність**, що визначається че-

рез її основні показники: підготовленість до педагогічної та науково-методичної діяльності, особиста педагогічна майстерність, інноваційність мислення, професійні прогностичні уміння.

Професійно-педагогічна компетентність педагога професійної школи складається із науково-професійної, методичної, соціально-психологічної, диференціально-психологічної, рефлексивної, наддисциплінарної («ключової», «базової») компетентностей.

Методична компетентність педагога професійної школи є багаторівневою та багатоаспектною і повинна мати наступні складові [4]:

- *концептуальну* – знання теоретичних основ професійної діяльності;
- *інструментальну* – володіння базовими професійними вміннями;
- *технологічну* – володіння інноваційними технологіями навчання;
- *інформаційну* – володіння сучасними засобами інформатизації навчального процесу;
- *адаптивну* – уміння передбачати зміни в освітньому середовищі та бути до них готовими.

Методологічна грамотність педагога – означає володіння ним необхідними знаннями у сфері методології, спосіб дослідження універсальних, але у рамках конкретних наук, принципів, засобів і форм наукового пізнання. Методологічна грамотність виступає важливим показником критичного осмислення об'єктивного істинного наукового знання, теоретичного та емпіричного досвіду, а також способів, методів, прийомів і проце-

дур, скерованих об'єктом пізнання на створення бажаного матеріального чи ідеального предмета або певної реальності [3].

Формування методичної компетентності і методологічної грамотності педагога професійної школи та їх зростання відбувається у системі післядипломної освіти України у курсовий і міжкурсовий періоди та через самоосвітню діяльність.

Концептуальною засадою *курсowego підвищення кваліфікації* повинен бути модульно-компонентнісний підхід при формуванні змісту психолого-педагогічної та методичної підготовки, індивідуалізація та диференціація науково-методичної та практично-технологічної підготовки слухачів курсів.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної освіти у *міжкурсовий період* може бути реалізовано через наступну *систему заходів* [5]:

- проведення різнорівневих науково-практичних, науково-методичних, web-семінарів і конференцій;
- організація та проведення факультативних курсів із підвищення рівня володіння інноваційними освітніми технологіями;
- оперативне, дистанційне консультування з питань виконання дослідних та творчих проєктів;
- створення електронних науково-методичних комплексів (ЕНМК);
- створення картотеки передового педагогічного досвіду для ознайомлення з авторськими програмами, курсами, школами;

- дайджест нових методичних видань і публікацій з метою отримання інформації про новітні тенденції у професійній освіті.

Самоосвітню діяльність педагога слід розглядати як одну із форм інтелектуальної праці, у процесі якої розвивається суспільна спрямованість особистості, її творчий потенціал прагнення до професійного зростання та самореалізації.

Вважається, що саме науково-методична діяльність педагогічних працівників є пріоритетною і має бути зосереджена на вдосконаленні власної викладацької майстерності шляхом розширення, поглиблення і оновлення професійних знань, ознайомлення із сучасними інноваційними освітніми технологіями й інтерактивними формами і методами та їх впровадження у навчальний процес.

Інновації в освіті – процес творення, впровадження та поширення в освітню практику нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються рівні досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи навчання до якісно іншого, досконалішого стану. *Сутнісною ознакою інновацій є її здатність позитивно впливати на якість професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні, державі в цілому.*

Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї (зародження інновації) з метою розв'язання суперечностей, освоєння якої відбувається шля-

хом апробації у формі науково-педагогічного експерименту або пілотного впровадження. Розвиток освітньої інновації залежить від того, наскільки соціально-педагогічне середовище потребує нових ідей.

Приорганізація науково-методичної діяльності у закладах професійної освіти сьогодні замало користуватися тільки формами і методами. Демократизація методичної роботи за рахунок інтенсивного системного використання інноваційних форм, методів і засобів суттєво змінює позицію, мотивацію і настрої педагогів щодо науково-методичної роботи. Вони стають співдослідниками й однодумцями, досвідченими сподвижниками і пропагандистами педагогічних та освітніх інновацій. У процесі спільної діяльності формується **інноваційна компетентність** – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання сучасних освітніх технологій у педагогічній діяльності [1].

Сучасний педагог професійної школи у своїй навчально-організаційній та науково-методичній діяльності окрім методів педагогічних досліджень застосовує методи альтернативних інноваційних освітніх технологій, такі як:

- **проектний** – основними принципами реалізації якого є: реальне партнерство учасників, прагматичність, практичність результатів, спрямованість на вирішення конкретної проблеми. За своєю спрямованістю навчальні та методичні проекти можуть бути прикладними, практично-орієнтованими,

дослідницькими, ігровими, творчими;

- *інформаційно-комунікативний* призначений для створення якісно нових можливостей передавання та сприйняття інформації психолого-педагогічного, науково-методичного, нормативно-правового характеру шляхом використання комп'ютерної техніки, мережових систем і програмного забезпечення у відповідності до визначених цілей і задач навчальної та науково-методичної діяльності професійного навчального закладу;

- *імітаційний* – розвиток творчого застосування професійних умінь і навичок при виконанні функціональних професійних обов'язків у нестандартних модельних ситуаціях, моделювання професійної діяльності на віддалену перспективу, розвиток критичного мислення у процесі вирішення реальних і модельних ситуацій педагогічної та науково-методичної діяльності;

- *проблемний* – формування і розвиток у педагогів умінь бачити проблему, опанування ними логічного міркування в процесі доказу окремих її частин; формування вміння висувати гіпотези вирішення проблеми, обирати оптимальні рішення та узагальнювати висновки.

Стратегія розвитку як системи ПТО, так і конкретного професійного навчального закладу має бути інноваційною, базуватися на сучасному законодавчому та нормативному забезпеченні, науково обґрунтованих критеріях оцінювання якості навчального процесу, державних стандартах ПТО, результатах моніторингу попиту та

пропозиції потреб регіонального ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах. У результаті правильного вибору стратегії розвитку в ПНЗ формується *інноваційна культура* – сукупність способів інноваційної діяльності особистості, що є результатом розпредметнення суб'єктом світу культури інноваційної діяльності. Розгортання інноваційної діяльності проходить такі *етапи*: створення новації; перетворення новації у наукове знання; впровадження наукового знання у практичну діяльність, надання йому статусу інновації; перетворення інновації у традицію [3]. Інформаційна культура характеризується орієнтованістю на особистість, здатністю до змін, відкритістю до комунікацій як усередині, так і з зовнішнім середовищем. Учасникам навчального та виховного процесів такого закладу притаманна солідарність у цінностях і поглядах на освіту, яка дає змогу ефективно співпрацювати в умовах постійного конструктивного діалогу та взаємоузгодження позицій.

Майстерність, зазвичай, розкривається в ефективній діяльності людини. Майстерність педагога можна розглядати як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо характеризується якістю результату), як вияв творчої активної особистості (якщо характеризується психологічний механізм успішної діяльності). *Педагогічна майстерність* – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує педагогічну самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній осно-

ві. До таких властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності педагога, його професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка.

Інформатизація освіти передбачає формування та розвиток у педагога професійної школи **інформаційної культури** – здатності ефективно використовувати наявні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій, а також застосовувати для цих цілей передові досягнення у галузі розвитку засобів інформації та інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Основою інформаційної культури педагога є знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, уміння орієнтуватися у безмежному просторі різноманітних повідомлень і даних, раціонально використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для задоволення інформаційних потреб.

Однією із основних ознак інформаційної культури педагога є розуміння ним сутності інформації й інформаційних процесів, ролі інформаційних ресурсів у процесі навчання і виховання, пізнання оточуючої дійсності і продуктивності, його творчої діяльності.

Інформаційна культура педагога є інтегральним показником рівня його досконалості в інформаційній сфері діяльності.

Інформаційна культура – це не тільки уміння працювати з прикладним забезпеченням, і навіть не вміння програмувати. *Інформаційна культу-*

ра – це, насамперед, *глибоке розуміння суті процесів обробки інформації, яка передбачає наявність умінь:*

- обирати і формулювати цілі, здійснювати постановку завдань;
- знаходити інформацію у різних джерелах, користуватися автоматизованими системами пошуку, зберігання та обробки інформації;
- виділяти в інформації головне і другорядне; упорядковувати, систематизувати, структурувати дані;
- бачити інформацію в цілому, а не фрагментарно, встановлювати асоціативні зв'язки між інформаційними повідомленнями;
- інтерпретувати інформацію, переводити візуальну інформацію у вербальну знакову систему і навпаки;
- розробляти ефективні алгоритми та реалізовувати їх на комп'ютері;
- інтерпретувати й аналізувати одержані результати, передбачати наслідки ухвалених рішень.

Важливою складовою інформаційної культури є **інформаційна грамотність** – вміння формулювати інформаційну потребу, запитувати, шукати, відбирати, оцінювати інформацію, в якому б вигляді вона не була представлена. Іншими словами, **інформаційна грамотність педагога** – це здатність розуміти необхідність певної інформації, виявляти, знаходити, оцінювати та ефективно використовувати цю інформацію для розв'язання певних проблем навчально-організаційного та науково-методичного характеру.

У сучасній професійній діяльності педагогічних працівників закладів

професійної освіти поряд із традиційними дидактичними засобами навчання (друкованими, демонстраційними, об'ємними) все частіше з'являються інноваційні засоби, розроблені педагогами-новаторами, а також комп'ютерна і мікропроцесорна техніка як прояв впровадження комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій у процес навчання професії.

Нові завдання комп'ютеризації освіти відповідно до сучасної освітньої парадигми виникають із введенням профільного навчання у старшій школі, впровадженням у професійну освіту сучасних освітніх та виробничих технологій, поглибленням інтеграції і розширенням масштабів впровадження комп'ютерних технологій у загальноосвітні, професійні та вищі навчальні заклади. Зокрема, ці завдання передбачають створення і впровадження у практику освіти комп'ютерно – орієнтованих інтерактивних і мультимедійних засобів навчання, систем бездротових віддалених і мобільних освітніх комунікацій, засобів захисту електронних систем навчання і освіти.

Розробка і впровадження у виробництво та у професійно-технічну освіту сучасного обладнання, широке застосування комп'ютерної техніки, інформаційних та мережевих систем зумовлюють підстави до *розробки інноваційного забезпечення діяльності і методичної служби професійної школи.*

Реалізація інновацій у процес інформатизації навчально-методичного середовища закладів професійної освіти

зумовлює *інтенсифікацію навчання* – *підвищення ефективності та результативності навчання за допомогою більш повного використання кожної одиниці ресурсного потенціалу навчального закладу.* Сучасний стан суспільного розвитку супроводжується інтенсивним процесом впровадження науково-технічного прогресу та відповідним інноваційним розвитком, що зумовлює якісні зміни у всіх сферах життя суспільства. У цих умовах освіта стає основним чинником і ресурсом розвитку сучасної економіки України. Саме система освіти покликана забезпечити інтенсивний соціально-економічний розвиток нашої держави.

Різноманітні педагогічні та освітні технології у професійно-технічній освіті народжують різні дидактичні концепції, відмінність індивідуально-особистісних стилів педагогічних працівників в організації і проведенні навчально-виробничого і виховного процесів. Інформаційні ж та комунікаційні технології розглядають повний цикл навчання, починаючи із проектування навчального процесу, відбору змісту навчання, наступної обробки навчальної інформації, її викладання та засвоєння учнями, отримання кінцевого результату, корекції набутих учнями знань і умінь. Інформаційно-комунікаційні технології базуються на єдності змісту, форм і методів навчання професії, забезпечують гарантоване досягнення бажаного результату, постійно удосконалюються і оновлюються.

Висновки. Сучасний стан суспільного розвитку супроводжується інтен-

сивним процесом впровадження науково-технічного прогресу та відповідним інноваційним розвитком, що зумовлює якісні зміни у всіх сферах життя суспільства. У цих умовах освіта стає основним чинником і ресурсом розвитку сучасної економіки України. І якщо стратегія системи професійної освіти – забезпечення інтенсивного соціально-економічного розвитку нашої держави, то формування позитивного іміджу педагога цієї системи – це тактика реалізації інновацій в освіті через формування та розвиток його інноваційної та інформаційної культури, інформаційної грамотності та педагогічної майстерності.

Вимоги до педагога професійної школи перебувають у постійному розвитку, що має своє відображення у розширенні його професійних функцій, засвоєнні нових видів діяльності, які пов'язані з вимогами ринку праці, необхідністю соціального партнерства у підготовці робітничих кадрів. Упровадження інноваційних освітніх технологій потребує сьогодні якісно нового педагога, який готовий до роботи у нових умовах, здатний адаптуватися до педагогічних інновацій і швидко реагувати на сучасні та перспективні процеси соціального і економічного розвитку суспільства. Проте, досвід підготовки педагогічних працівників професійної школи у системі післядипломної освіти України свідчить, що інноваційний розвиток професійної

освіти гальмується неготовністю багатьох педагогів до освітньої інноваційної діяльності, сприйняття та застосування освітніх інновацій як таких.

Педагогічний працівник зможе сформувати привабливий професійний імідж, який з часом перейде у позитивну ділову репутацію, тільки за умови цілеспрямованої праці над його створенням на всіх етапах свого професійного становлення: отримання базової освіти, підвищення рівня професійної компетентності в усіх ланках післядипломної педагогічної освіти, оволодіння інноваційною та професійною культурою, саморозвитку та самовдосконалення. Цілком доречним у цьому сенсі є твердження, що «...вдалий імідж – це довготерміновий внесок у професійний та особистий успіх».

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.М.: Інноваційні педагогічні технології: навч. посібн. /І.М.Дичківська. К.: Академвидав, 2004.- 240с.
2. Новиков А.М. Методологии образования /А.М.Новиков.- М.: Эвес, 2006.- 488с.
3. Освіта дорослих: енциклопедичний словник /за ред.. В.Г.Кременя, Ю.В. Ковбасюка; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.].- К.: Основа, 2014.- 496с.
4. Шевчук С.С. Інноваційна діяльність педагога професійної школи: Навчально-методичний посібник. – Біла Церква: БІНПО, 2015.- 174 с.
5. Шевчук С.С. Традиції та інновації у діяльності методичної служби професійної школи: методичний посібник /С.С.Шевчук. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2011.- 12с.